

Cílem vědy není otevírat dveře nekonečné moudrosti, nýbrž vytknout meze nekonečnému omylu.

(Brecht)

Zaprášené fotografie, negativy, svitky filmů i filmové pásy to vše bylo ještě na počátku osmdesátých let minulého století „uloženo“ ve dvou místnostech v Karmelitské ulici, v jednom z tehdejších sídel Státního ústředního archivu v Praze, a označováno jako „fotosbírka“. Tak vzpomíná PhDr. Emilie Benešová, vedoucí oddělení foto-, fono-, kinodokumentů a služeb veřejnosti Národního archivu ve sborníku Historická fotografie (č. 1/2003) na dobu, kdy se naši archiváři na moderní, prostorné, klimatizované depozitáře dnešního Národního archivu v Praze na Chodovci pouze těšili...

Sbírka portrétů jedinečného fotografa Františka Drtikola má nezaměnitelný „rukopis“

PAMĚŤ NÁRODA

PAMĚŤ NÁRODA

(Část osmá)

Tady, mezi fotografiemi a filmy, je trochu tepleji než v depozitu, kde jsme si prohlíželi psané dokumenty. Nebo se nám to jen zdá?

Rozhodně nezdá, pro fondy našeho oddělení jsou třeba jiné klimatické podmínky než pro psané archiválie. V těchto prostorách je oproti ostatním depozitům o tři stupně tepleji, tedy osmnáct stupňů Celsia, a namísto 55 % vlhkosti vzduchu u nás máme jen 40 %. Tyto parametry vyhovují většině světlocitlivých matriálů, které jsou u nás archivovány. V ideálním prostředí, kde je jenom pět stupňů nad nulou a vlhkost vzduchu je o pět procent nižší než zde, jsou uchovávány pouze hořlavé a barevné materiály. Provoz tohoto speciálního boxu by byl v tak rozlehlých prostorách, které fondy našeho oddělení zabírají, velice nákladný. Mohu však říci, že o všechny fondy, které spravujeme, je u nás dobře postaráno. Národní archiv je v naší zemi v podstatě jediným pracovištěm, které se fotografií zabývá komplexně a stará se nejen o její správné uložení, ale také o archivní zpracování fotografických souborů.

Které fotografie patří v Národním archivu mezi nejvíce ceněné?

Na to není snadné odpovědět. Beze sporu zajímavý je fotoarchiv nejstaršího českého fotoklubu. Český klub fotografů amatérů v Praze – známý jako „Fotoklub Nekázanka“ – vznikl v Praze v roce 1889 a měl řadu velmi významných členů. Působili zde později věhlasní fotografové jako například Josef Sudek, nebo D. J. Růžička. Čechoameričan D. J. Růžička získal velkou slávu především v Americe, mezi jeho nejznámější fotografie patří třeba nádraží v Pensylvánii, anebo Andělský hrad v Římě, hodně známé jsou i jeho pohledy na Manhattan z Centralparku v New Yorku...

Každá fotografie má svůj osud, svou „živou“ historii. Můžete prozradit, jaká překvapení vám některé přebírané fondy připravily?

Když jsme přebírali matriály od České tiskové kanceláře, bylo mezi nimi zhruba na dva tisíce skleněných desek velkých formátů 24x30 centimetrů. Jedna z desek byla signovaná – tak jsme zjistili, že autorem vzácných portrétů je František Drtikol. Drtikol byl zvláštní fotograf, který nejen fotil, ale své snímky dotvářel i kresbou detailů, malbou dodával svým obrázkům osobitou atmosféru. Jeho portréty herců, hereček, ale i státníků a literátů tvoří nádhernou, vzácnou sbírku.

V Národním archivu jsou uloženy i depované fondy, které mají své majitele, a tady u vás jsou pouze uloženy...

Takovým je například archivní soubor, Sbírka fotografií Svazu českých fotografů, který měl své sídlo na pražském Žižkově a podporoval jednotlivé fotokluby v celé naší republice. Doktor Milan Krejčí, který ve Svazu dlouhá léta působil, založil unikátní sbírku fotografií. Podařilo se mu přesvědčit celou řadu fotografů, aby něco ze své tvorby věnovali do Sbírky fotografií Svazu českých fotografů. Tak se podařilo zdokumentovat českou fotografickou tvorbu od jejích začátků až do současnosti. Sbírka Svazu čítá více než jedenáct tisíc autorských fotografií různých formátů, jejichž autory jsou například Václav Jírů, Karel Hájek a mnoho dalších slavných fotografů. Tento archivní fond se k nám dostal v žalostném stavu, podařilo se jej však zachránit – utřídit... Myslím, že do vývoje dění české fotografie má opravdu co říci.

V každé zámožnější domácnosti bývalo chloubou rodinné album. Nějaká se jistě dostala i k vám?

Fotografie z rodinných archivů jsou mile dojemné, adjustované v překrásných albech a patří mezi naše skvosty.

Zatím jsme hovořili převážně o archivních fondech jako celcích. Můžeme se na chvíli zastavit u významu historické výpovědi fotografie jako takové?

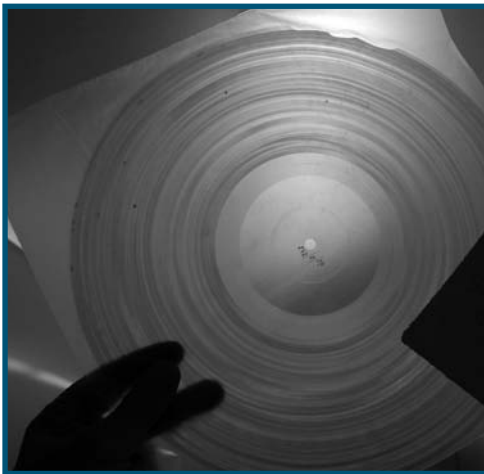
„Historický význam fotografie je mnohem větší, než se u nás traduje,“ říká PhDr. Emilie Benešová

Fotografie byla po dlouhá léta v archívech jakousi Popelkou – pro mnohé archiváře nebylo snadné z ní čerpat tolik informací jako z psaných dokumentů. V roce 2003 jsme v Národním archivu připravili fotografickou výstavu s názvem „Skončeno a podepsáno. Drama Pražského povstání ve fotografii“. Znovu jsme se přesvědčili, jak úžasná svědectví může fotografie přinášet tomu, kdo v ní umí číst.

Díky autentickým snímkům z průběhu květnových událostí se nám podařilo časově zpřesnit jejich průběh. Fotografie například zachytí, jaké bylo v dané chvíli počasí – zda bylo před deštěm či po něm... S pomocí meteorologů jsme přesně zjistili, jaké bylo v oněch převratných dnech počasí a porovnáním dobových snímků se ukázal v průběhu událostí značný časový posun, takže se neodehrály přesně tak, jak se až dosud předpokládá-

Unikátní dokumentace ke stavbě mostu císaře Františka v Praze

První křehké gramofonové desky byly vyrobeny z vosku

nezkreslený, zvukově čistý hlasový projev Reinharda Heydricha a řada dalších jedinečných záznamů. Problém u těchto dlouhá léta naprosto nešetřovaných zvukových nosičů je jejich špatný technický stav. U mnohých z nich hrozí nebezpečí, že se přehráváním mohou nenávratně poškodit, oddělí-li se například záznamové vrstvy od podkladu. Při poslechu autentického materiálu je proto nutné pořizovat současně jeho přepis na jiné médium.

Které nově připravované projekty zaměst-

Rodinná alba patří mezi nejkrásnější sbírkové fotodokumenty

Projekt budoucí přehrady zasazený pomocí fotografie do reálné krajiny ukáže, jak v případě jeho realizace změní vytypované místo svou tvář

lo. Historický význam fotografie je, jak vidíte, mnohem větší, než se u nás traduje.

Samostatnou kapitolou – nejen z estetického, ale i z historického hlediska – je námět fotografie...

Autentická fotografie je opravdu cennou archiválií. Máme zde například vzácnou foto-reportáž Jindřicha Eckerta, která dokumentuje stavbu mostu císaře Františka v Praze (dnešní most Legií, pozn. red.) prováděnou v letech 1898–1901. Na snímcích jsou chronologicky zachyceny všechny práce od bourání starého řetězového mostu až po konečné úpravy mostu dnešního. Takovéto portfolio nejspíš existuje pouze u nás v Národním archivu. Anebo jiná ukázka, co všechno fotografie z rukou mistra dokáže. V první polovině devatenáctého století působili v Čechách dva architekti, kteří byli zároveň vášnivými fotografi. Mám na mysli architekta Miroslava Chalupníčka a jeho sestru Věru. Těm se podařilo získat státní zakázku na tak zvané fotogrammetrické měření Čech. Při této technice se – zjednodušeně řečeno – na skleněné desky fototheodolitem nasnívalo zadané město a jeho okolí v přesném měřítku. Tyto záběry se, zase přesně v měřítku, z jednotlivých skleněných desek nazvětšovaly a složilo se z nich celé několikametrové panorama. Z něho pak byly patrné vzdálenosti mezi jednotlivými místy, rozloha polí... Takto úžasně máme zachyceno asi tři sta českých měst.

U fotografie jsme se zdrželi trochu déle, snad nám milovníci celulóidu, gramofonových desek a magnetofonových pásek prominou. Množství filmového materiálu nestačíme představit, přesto, zkusme alespoň některé z nich stručně přiblížit.

Většina historicky cenných a zajímavých obrazových a zvukových souborů k nám přibyla s písemnými materiály úředních registratur. Jejich původci jsou ministerstva a další centrální úřady, výzkumné ústavy a podobně. Tak například z bývalého Výzkumného ústavu pozemních staveb k nám přivezli nákladní auto naplněné filmy v krabicích s prosbou, zda bychom byli schopni tento dokumentační materiál zachránit. Opatřili jsme si nejnutnější technické vybavení a dali se do práce. Ukázalo se, že se jedná o velice cenný materiál, na kterém je například podrobně zadokumentována stavba panelových domů. Pro budoucí generace tak máme uchovánu celou výstavbu pražského Jižního města a řady dalších sídlišť kolem našeho hlavního města.

A nahlédneme-li alespoň letmo do regálů se zvukovými nosiči?

Mezi zvukovými záznamy najdeme cenné gramodesky, magnetofonové pásky... Zajímavé jsou například záznamy „radionaslouchací služby“, kterou řídilo policejní ředitelství. Monitorování rozhlasových stanic nám dochovalo záznamy relací ze třicátých let minulého století, které vysílaly rozhlasové stanice Rakouska, Maďarska, Polska, Německa a dalších zemí. Jsou mezi nimi i opravdu unikátní zvukové dokumenty, například

návají vaše oddělení v současné době nejvíc?

Naší největší snahou je zpřístupnit archivní fondy, které spravuje Národní archiv, široké veřejnosti. Letos se rozeběhl výzkumný úkol na záchranu skleněných negativů, což je velice rozsáhlý projekt, který by měl skončit v roce 2010. Jeho výsledkem by měla být metodika zpracovaná k restaurování skleněných desek, metodika archivního zpracování a výběrová bibliografie, která se toho problému týká a samozřejmě také zpřístupnění zhruba dvaceti tisíc digitálních obrázků, které budou moci zájemci využívat v naší badatelně a snad i prostřednictvím internetu.

Ve spolupráci s kolegy z pátého oddělení Národního archivu připravujeme na příští rok také velkou retrospektivní výstavu s pracovním názvem „Expo 58“. Tuto dobovou expozici fotografií, plakátů, filmů i písemných materiálů chceme obohatit o současnou prezentaci firem, které na Expu 58 v Bruselu vystavovaly a dodnes existují a mají se čím pochlubit, rýsují se i další podrobnosti připravovaného scénáře výstavy. Na jaře roku 2009 bychom rádi převezli tuto expozici do Bruselu... V současné době také dokončujeme přípravu sborníku pro prezentaci historické fotografie ve fondech a sbírkách České republiky „Historická fotografie“, který vydáváme ve spolupráci s Muzeem východních Čech v Hradci Králové.

**Radvana NOVÁKOVÁ
Foto Jiří NOVÁK**